

בדיני בדיקת וביעור חמץ על ידי אחרים וכן על ידי קטן או גוי

מורנו הרב יצחק מרדכי הכהן רובין שליט"א

דרשת שבת הגדול תשע"ט

פעמים שקשה לאדם לקיים בעצמו את מצות בדיקת וביעור חמץ והוא מסתייע על ידי אחרים, ויש לברר בזה כמה שאלות הנוגעות למעשה: [א]. מה הדין כאשר הוא מבקש מקטן או מגוי שיעשו עבורו את הבדיקה או הביעור, האם מתקיימת המצוה על ידם. [ב]. נאמנות קטן וגוי על בדיקת וביעור חמץ. [ג]. חיוב בדיקת חמץ אחרי שהגויות ניקו את הבית היטב. [ד]. מה הדין בישראל שבא מעצמו בלי ידיעת חברו ובדק חמץ בביתו של חברו, האם התקיימה המצוה או שהרי זה כמי שהרוח פיזרה את החמץ. [ה]. הבודק חמץ של חברו בלי ידיעתו האם מברך על בדיקה זו. [ו]. שליח להדלקת נר חנוכה ונר שבת האם מברך על ההדלקה.^א

בזה את מצות הדלקת הנרות.^ב ולכאורה מבואר מדברי המהר"ש והמג"א דס"ל שגם כאשר ציוו על הגוי להדליק את נרות השבת מקיימים בזה את המצוה, ולכאורה הטעם דמתוך שעיקרה של מצות הדלקת הנר היא שיהיה נר דלוק בבית משום עונג שבת וכלשון הרמב"ם פ"ה משבת ה"א, לכן כל שהאשה עוסקת במצוה זו ומצווה לגוי להדליק הרי היא מקיימת בזה את מצות הדלקת הנר, ולא בעינן בזה לדיני שליחות.^ג

ד. וכן כתב הגר"ז סי' רס"ג סעיף י"א ובקו"א ס"ק ג', עיי"ש שהסכים לדברי המג"א בשם מהר"ש שאם האשה מצווה לגוי בזמן בין השמשות להדליק נרות מקיימת בזה את המצווה וגם יכולה לברך כשהגוי מדליק, וכתב הטעם משום עיקר מצות נר שבת היא ההנאה מהנר, וההדלקה אינה אלא הכנה למצוה.^ד

ונמצא שמחלוקת הפוסקים בעניין הדלקת נר שבת על ידי גוי היא לשיטתם בעניין ביעור חמץ על ידי הגוי.^ה

ה. העולה מהנ"ל - שדעת השל"ה והמג"א שאדם יכול לקיים מצות ביעור חמץ על ידי גוי, אף שהגוי אינו בר שליחות, ודעת רע"א ודרך החיים שאי אפשר לקיים את המצוה על גוי דגם מצות ביעור חמץ צריכה שליחות וגוי אינו נעשה שליח, והוי כנתבער החמץ מאליהו.

^א והנה ז"ל לשון הדרך החיים הלכות הכנסת שבת אות ח' כתב וז"ל דאם שכחה ולא הדליקה נרות עד בין השמשות יכולה כל בין השמשות לצוות לגוי להדליק, אבל לא תברך עליהם [כי לא גזרו על שבות ביה"ש במקום מצוה] דמה שמדליק הגוי דמי להדליקה קוף כיון שאין שליחות לגוי, עכ"ל. ולכאורה לא כתב הדה"ח אלא שלא תברך ומשמע שמקיימת את המצוה על ידי גוי, אמנם לא משמע כן שהרי כתב דהוי כמו שהדליקה קוף, ובוזה בודאי שאין קיום מצוה. וגם כתב שיכולה לצוות לגוי, משמע שסובר שאין בזה קיום מצוה של הדלקת הנר, אלא דרשאת לעשות כן משום דהוי שבות דשבות במקום מצוה, והיינו שלא ישבו בחושך. גם בלשון רע"א בהגהתו על המג"א העיר על הברכה, מ"מ משמע שעיקר קושייתו היא על גוף המצוה.

^ב אלא שבמהר"ש ובמג"א יש חידוש נוסף שיכולה האשה לברך על ההדלקה הנעשית על ידי הגוי, ועוד יותר נתחדש שם שאפילו אם הדליקה קודם החופה בלי ברכה, משום שלא רצתה לקבל עליה את השבת, כשהנרות מהחופה אחר שהחשיך, יכולה לפרוש ידיה על הנרות ולברך, אף שהנרות כבר דלוקים ואינה עושה עכשיו שום מעשה.

^ג וקצ"ע אמאי לענין ביעור חמץ נקט הגר"ז שמי שמבער חמץ על ידי נכרי אינו מברך, ואולי י"ל דשאני נר שבת שמכח ההדלקה נהנה הישראל עצמו הנאה חיובית מהנר ושייך לברך על זה, משא"כ בביעור חמץ שהתוצאה היא רק העדר החמץ מהבית.

^ד שו"ר שכבר רמזו כעין זה בספר אמרי בינה דיני פסח סי' ט"ו.

מחלוקת האחרונים האם כשמבער חמץ על ידי גוי מקיים מצות תשבתו

א. עיין מג"א סי' תמ"ו ס"ק ב' שהביא בשם השל"ה דאם אדם מוצא חמץ בביתו ביו"ט אפשר שיהיה מותר לומר לגוי ליטלו ולבערו אף שהגוי מטלטל מוקצה, דאתי עשה דתשבתו ודחי ל"ת דיו"ט.^א והקשה רע"א בגליון השו"ע דאין כאן עשה דתשבתו כלל, כיון שאין שליחות לגוי, והוי כנתבער החמץ מעצמו.

ב. ולכאורה נראה דדעת השל"ה והמג"א דשאני עשה דתשבתו משאר מצוות דכיון דכל עיקרו אינו אלא התוצאה, שלא יהיה חמץ בבית, לכן כל שהישראל עוסק בביעור חמץ מביתו ומצווה על הגוי להוציאו, והגוי רק עושה את המעשה בפועל של הוצאת החמץ מהבית, הרי זה נקרא שהישראל ביער את החמץ בעצמו וקיים עשה דתשבתו.^ב

מחלוקת האחרונים אם אפשר לקיים מצות הדלקת נר שבת על ידי גוי

ג. ומצינו מחלוקת כעין זו גם לענין נר שבת עיין מג"א סי' רס"ג ס"ק י"א שהביא את דברי המהר"ש שאם הגיע זמן בין השמשות מותר לומר לגוי להדליק את נרות השבת [ותוכל האשה לברך על הדלקת הגוין], והקשו על זה רע"א בגליון השו"ע וכן בספר דרך החיים, דכיון שאין שליחות לגוי אין האשה מקיימת

^א נתברר ונכתב עם מור"ה הגר"ש גלבר שליט"א.

^ב ולענין ברכה עיי"ש בגר"ז ס"ו שאין לישראל לברך באופן זה על ביעור חמץ כיון שהוא לא עושה מעשה.

^ג יש לדון אם אדם מקיים את מצות ביעור חמץ מביתו על ידי גרמא, כגון ע"י התזת מים בכח שני, שלעניין שאר דיני תורה דינו כגרמא ולא כמעשה, א"נ אם יפתח חלון ויודע שהרוח עתידה לבוא ולהוציא את החמץ מהבית, האם אמרינן דכיון שאינו עושה את המעשה בידים אינו מקיים בזה את המצוה, או דכיון שעיקר המצוה היא התוצאה שלא יהיה חמץ בבית אפשר לעשותה אף על ידי גרמא, ואפשר דאף לפי רע"א שהובא לעיל הסובר שהמבער את החמץ על ידי גוי לא קיים את המצוה, מ"מ כאשר עושה זאת על ידי גרמא קיים את המצוה, כיון שאין כאן מעשה של אדם אחר דניבעי לזה דיני שליחות, אלא הכל נעשה מכוחו, ואפשר דלא בעינן מעשה גמור אלא סגי בגרמא.

וכעין זה יש לדון אם יש לאדם מכוונה חשמלית שכאשר מדבר אליה היא אוספת כל לכלוך מהבית, האם מקיים בזה מצות בדיקת חמץ, דאף דמסתבר שלא יוכל אדם לקבוע מוזוה על ידי מכוונה חשמלית, הנתורה ציוותה שהדבר יעשה על ידי מעשה אדם, אפשר דביעור חמץ שאני שעינקו שלא יהי חמץ בבית.

נאמנות גוי על בדיקת חמץ

ו. עיין משנ"ב סי' תל"ב ס"ק ח' שכתב ששפחות שלנו [דהיינו שאינן טובלות לשם שפחות, ואין דינן כדין עבד כנעני שבזמן הגמ' שחייב במצוות כאשה] אינן נאמנות על הבדיקה, דלא מצינו בגמ' אלא דהאמינו לנשים ועבדים וקטנים, אבל לא גויים¹. ומאידך עיין שערי תשובה ס"ו תל"ג שכתב בשם מהר"י שפירא [בחידושי הלכות ושו"ת פנים מסבירות סי' י"ב] שהשפחות הגויות נאמנות על ניקוי הבית מחמץ כיון שהן מנקות את הבית היטב ואנקיותא קפדי ולא מרעי נפשייהו וסמכינן על זה בדרבנן, וצ"ע איך האמינו את הגויות על ניקוי הבית והרי גוי אינו נאמן.

ויש לומר דיש להבחין בין ניקוי הבית מחמץ לבין בדיקה וחיפוש אם יש חמץ בבית. דמהר"י שפירא עוסק במקרה שצויו על השפחה לנקות היטב את הבית ובכלל זה להקפיד על החמץ, ובזה סומכים עליהן, שהן מוחזקות לנקות היטב ולא מרעי נפשייהו, ובודאי לא ימצא שום חמץ אפילו באחת הגומות², והמשנ"ב לא עוסק בשפחה שנצטוותה לנקות את הבית אלא בשפחה שנצטוותה לבדוק האם יש חמץ בבית, ואין זה שייך כלל לאיכות הנקיין שלה, ועל זה אינה נאמנת כמו בכל התורה כולה שאין גוי נאמן אפילו בדרבנן. וה"ה שלא תהא נאמנת לומר שבעל הבית בדיק חמץ.

בדיקת חמץ על ידי קטן

ז. בגמ' פסחים דף ד' ע"ב איתא הכל נאמנים על בדיקת חמץ אפילו נשים ועבדים וקטנים. ומבואר בסוגיא שהנאמנות של הקטנים היא לא רק לומר שהם יודעים שהגדול בדיק את הבית מחמץ, אלא גם לומר שהם עצמם בדיקו את החמץ בבית שמוחזק לן שבעה"ב לא בדיקו³. וטעם הנאמנות הוא משום דכיון שבדיקת

חמץ חיובה רק מדרבנן, דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי, הימנוהו רבנן בדרבנן.

ח. וכן נפסק בשו"ע סי' תל"ז ס"ד וז"ל בית שהוחזק שלא בדקו המשכיר ואמרו אשה או עבד או קטן אנו בדקנוהו, הרי אלו נאמנים והוא שיהיה קטן שיש בו דעת לבדוק. וכתבו הפוסקים שאף שאפשר לסמוך מדינא על בדיקת קטן, מ"מ נכון שלכתחילה שלא לסמוך אלא על אנשים בני חיובא שהגיעו לכלל מצוות, לפי שהבדיקה כהלכתה יש בה טורח גדול ויש לחוש שמא יתעצלו ולא יבדקו יפה. [במשנ"ב שם ס"ק ח'].

ט. וצ"ע דכיון שקטן אינו בר שליחות נמצא שכאשר בעל הבית ממנה אותו לבדוק את החמץ במקומו הרי זה תלוי במחלוקת המג"א ורע"א בס"י תמ"ו שהובאה לעיל, שמדברי המג"א משמע שכאשר אדם מצווה על נכרי להוציא את החמץ מביתו הוא מקיים בזה מצות ביעור חמץ, ורע"א הקשה דכיון שאין שליחות לנכרי נמצא שהישראל אינו מקיים את מצות ביעור החמץ אלא הוי כאילו נתבער החמץ מאליו. וא"כ הכא נמי בנידו"ד לדעת הרע"א אם אדם מצווה לקטן לבדוק עבורו הרי זה כאילו נתבער החמץ מאליו.

י. ונראה דכיון שבדיקת חמץ דרבנן הקלו חכמים שיוכל הקטן להיות שליח על בדיקת החמץ, וגם זה כלול במה שאמרו בגמ' שהימנוהו רבנן בדרבנן⁴.

ונראה שכאשר מצווה על קטן לבדוק את החמץ מברך הקטן על הבדיקה כשאר אדם שנשלח לבדוק חמץ, ולא שייך כלל לומר שיברך בעל הבית על בדיקת הקטן.

שריפת חמץ על ידי קטן

יא. ומטעם זה נראה גם דמותר מן הדין לשלוח קטן לשרוף את החמץ אף לפי דעת רע"א שכתב דבעינן לדיני שליחות במצות הביעור ואם שלח גוי לבער הרי זה כנתבער מאיליו, דכיון שהבדיקה היא תחילת הביעור ורבנן סמכו על הקטן ונתנו לו כח להיות שליח על הבדיקה, וקטן זה מברך על ביעור חמץ, ממילא כלול בזה גם כח שליחות גם לענין הביעור עצמו⁵. [אלא דמצוה בו יותר מבשלוחו].

¹ וזכר לדבר מש"כ תוס' בגיטין דף ס"ה ע"א ד"ה ופדו, דכיון שמופלא סמוך לאיש דאורייתא ויכול הוא גם לחלל מעשר שני שלו לכן יכול הוא גם להיות שליח לחלל מעשר שני של אחר למרות שהוא קטן [עיי"ש בתוס' שכתבו זאת רק למ"ד שיכול לזכות ממון לאחרים ע"י דעת אחרת מקנה, דלכן לענין חילול מע"ש יכול הוא לחלל לאחרים אף בלי דעת אחרת מקנה]. וא"כ י"ל דה"נ כיון שהימנוהו רבנן על הבדיקה לכן גם נעשה שליח לבדיקה.
² ואף ששורפים את החמץ לפני הביטול, מ"מ אמרינן בזה שחובת הביעור היא מדרבנן ויש לקטן נאמנות הואיל ובביטול בעלמא סגי, שהרי האמינו חז"ל לקטן על הבדיקה אף שבזמן הבדיקה עדיין אין בעל הבית מבטל אלא רק אחרי הבדיקה, דכיון שסופו לבטל את החמץ דיינינן ליה כבר משעת הבדיקה כחיוב דרבנן.

¹ ומקור דבריו הם בדברי הרדב"ז המובאים בחק יעקב סי' תל"ב ס"ק י' וכן הוא בפר"ח סי' תל"ז ס"ק ד'. וז"ל שו"ת הרדב"ז ח"ד סי' אלף תש"ס. **שאלה** - שאלת ממני אם השפחות נאמנות בזמן הזה על הבדיקה. **תשובה** - איברא דינא דגמרא הוא דנאמנת דתניא הכל נאמנים על ביעור חמץ אפילו נשים אפילו עבדים וכתובה כל בעלי ההלכות. ולא אשכחנא בשום דוכתא דמפליג בין עבדים לשפחות. אבל האידנא אני חוכך להחמיר שלא לסמוך עליהם. חדא שהרי הנשים בעצמן אי לאו משום דהמנינהו רבנן בדרבנן לא היו נאמנות משום דעצלניות הן והבדיקה צריכה דקדוק וטורח גדול ובשלמא נשים שמדקדקות במצות וחמירא להו איסור כרת דחמץ אף על גב דטורח הוא טובלות אותו אפילו שעצלניות הן אבל השפחות לא חמירא להו איסור חמץ ועצלניות ניהו ואיכא טורח כולי האי בודקות כל שהוא. ותו שאני רואה כל השפחות בזמן הזה אינן מקבלות מצות כלל מדעתן ואעפ"י שאומרות הן מן השפה ולחוץ מפני שהם מכת העכו"ם ואינן חפצות לימכר לישמעאלים. תדע שהרי כאשר ייצר להם יוצאות לדת ישמעאלים כמעשים בכל יום. ואף על גב דכולם גרים ניהו ואפילו גרי אריות הני נמי דין עבדים יש להם. הני מילי לענין מגע היין או לענין ביטול עכו"ם או לדברים שאינם צריכים טורח כל כך. אבל לענין בדיקה אינני סומך עליהם. ועוד שאין אני רואה אותן נוהגות בכל המצות שהאשה חייבת בהם. ואל תתמה עלי שאני פוסק נגד מה שנראה מן הגמרא שאין זה פסק אלא חומרא שאני מחמיר כפי מה שראיתי בזמני זה והמחמיר תבא עליו ברכה.
² אמנם אם חזינו שהשפחות קלות דעת אין לסמוך עליהן גם כשהן מנקות את הבית, וכ"כ בשו"ת הרדב"ז ח"ד סי' אלף תש"ס.
³ עיי"ש בפרש"י ד"ה כל.

בדיקת חמץ שלא מדעת בעל הבית

יב. יש לעיין באדם שלא מינה שליח לבדוק את החמץ בביתו וגם אינו בודק בעצמו ובא ישראל אחר ובדק את החמץ וביערו מהבית, האם נתקיימה בכה"ג מצות בדיקת חמץ על ידי האדם שבדק, או דלא נתקיימה כאן מצוה כלל אלא שהבודק הציל את בעל הבית מלאו דבל יראה ובל ימצא.

וכעין זה יש לעיין באדם שקבע מזווה בביתו של חברו שלא בשליחותו ושלא מדעתו, האם נימא דנתקיימה בזה מצות קביעת המזווה ומעתה אין בעל הבית צריך להסיר את המזווה ולחזור ולקובעה, או דכיון שהמזווה היא חובת הדר והאדם האחר אינו מצווה כלל בקביעתה, הרי זה כאילו נקבעה המזווה מאליה על ידי הרוח או קוף.

ונראה דכיון שכל ישראל ערבים זה בזה לכן חשיבא עשיית האחר כמעשה מצוה, בין לענין בדיקת חמץ ובין לענין קביעת מזווה, דסו"ס גם האדם האחר מיקרי מחוייב במצוה זו אף שאין החמץ שלו ואין הבית שלו ואינו דר כאן.

הדלקת נר חנוכה ונר שבת שלא מדעת בעל הבית

יג. ומאידך נראה דלענין נר חנוכה ונר שבת אין הדין כן, והיינו דאם יהיה אדם שלא הדליק בביתו נר חנוכה ובא אדם אחר והדליק את הנר עבורו שלא מידיעתו, אין הוא פוטר את בעל הבית מן המצוה כלל, וכאשר יבוא בעל הבית לביתו מחוייב הוא להדליק שוב ולברך, וכן מפורש בדברי רבנו דוד תלמיד הרמב"ן פסחים דף ז', וכן הדין לענין נר שבת. וטעם החילוק משום דבבדיקת חמץ ובקביעת מזווה שורש המצוה הוא שהבית יהיה בודק מחמץ ושתהא בו מזווה, ובזה מהניא עשיית אדם אחר הנחשב מחוייב בדבר מדין ערבות, אבל לענין נר חנוכה ונר שבת הרי הם מצוות גברא המוטלות על בעל הבית ולכן רק כאשר מינה שליח יוצא בעל הבית בהדלקתו²⁷.

ויש להטעים את הדברים ולומר, דהנה אם אדם אחד בא לכל בתי העיר ובדק את כולם מחמץ, נתקיימה בזה כוונת התורה שלא ימצא חמץ בבתי ישראל, וכן אם אדם בא מעצמו וקבע מזוזות בכל בתי העיר, אבל אם אדם אחד ידליק נרות חנוכה עבור כל בני העיר, לא נתקיימה בזה כוונת חכמים, דחכמים תיקנו שכל אחד ואחד ידליק בעצמו, וכן לענין נר שבת שתיקנו חכמים חובת הגוף שכל אחד ואחד ידליק נרות, סברא היא שלא מהני שאדם אחד ידליק נרות עבור כל בני העיר.

שליח עושה מצוה מי מברך

שליח העושה מצוה הוא המברך על עשייתה

יד. כתב הרמב"ם בפרק י"א מברכות הלכה י"ג וז"ל אבל אם קבע מזווה לאחרים מברך על קביעת מזווה, עשה להם מעקה מברך על עשיית מעקה, הפריש להם תרומה מברך על הפרשת תרומה, מל את בן חבירו מברך על המילה וכן כל כיוצא באלו. והיינו שאם אדם שולח שליח לקבוע מזווה מברך השליח על קביעת מזווה. ומשמע דאפילו אם בעה"ב עומד לידו מ"מ השליח הוא המברך, ואינו צריך להוציא את בעל הבית בברכה.

בטעם הדבר ששליח לבדיקת חמץ יכול לברך

טו. עיין מגן אברהם סימן תל"ב ס"ק ו' שכתב וז"ל משמע דאם בעה"ב אינו בודק רק מצוה לאחר לבדוק אותו אחר מברך. וצ"ע דהיאך יברך הא אין המצוה מוטלת עליו לבדוק, ול"ד למ"ש סי' תקפ"ה גבי שופר שהתוקע מברך דשאני התם שהשומע שומע הברכה ויוצא בברכתו אבל הכא למה יברך הבודק כיון שאין המצוה עליו, וצ"ל דמ"מ מצוה קעביד דומיא דמילה שהמצוה על אבי הבן ומ"מ אם אחר מל אותו אחר מברך וע' בטור י"ד סי' רס"ה.

טז. ודברי המג"א צריכים ביאור, דהוקשה לו איך מברך השליח "וצונונו" והרי אין המצוה מוטלת עליו, ויל"ע מה כוונתו בתרוץ "דמ"מ מצוה קעביד", והרי סו"ס השליח אינו מצווה לבער את חמצו של המשלח ואיזה מצוה הוא עושה בזה, והמשנ"ב העתיק את דברי המג"א והוסיף וכתב וז"ל ואם הבעה"ב אינו בודק כלל ומצוה לאחר לבדוק, אותו אחר מברך דהוי כשלוחו גם לענין הברכה, עכ"ד.

יז. יש לעיין בכוונתו דמה שייך שליחות על הברכה והרי ברכה היא כעין מצווה שבגופו דלא מהניא ביה שליחות, כמו שלא שייך ששליח יתפלל עבור משלחו²⁸.

יח. ולכאורה כוונת המשנ"ב לומר דמכח דין שלוחו של אדם כמותו מתאחד השליח עם המשלח ונעשה כידו לקיים את המצוה של ביעור החמץ, ומעתה נחשב מעשהו מעשה מצוה גמור עד כדי שיכול לומר "וצונונו" כיון דעשייתו היא כעשיית המשלח, אך לא נתכוין המשנ"ב לומר שיש דין שליחות על עצם הברכה. וזהו שדקדק המשנ"ב לכתוב נעשה כשלוחו ולא שלוחו ממש, דלא שייך שליחות בברכה.

יח. ונראה שלזה נתכוין גם המג"א במש"כ "דמ"מ מצוה קעביד", והיינו דמכח דין שלוחו של אדם כמותו נחשב מעשהו מעשה מצוה של בעל הבית, וממילא שייך לומר בזה "וצונונו" מצד שהוא מקיים בזה את מצות בעל הבית.

²⁷ ואין זה סותר למש"כ המג"א שיכולה האשה לצוות לגוי להדליק והיא מברכת על ההדלקה, ובארנו לעיל שהוא משום דשורש המצוה הוא שיהיה הנר דלוק משום עונג שבת ושלא ישל בעץ ואבן, דהך סברא נותנת טעם למה לא בעינן שהאשה תדליק את הנרות בידיה וסגי בזה שהיא עוסקת בהדלקה בכך שהיא מצווה לגוי להדליק, אבל מ"מ היא עצמה עוסקת בהדלקה, אך לענין שיבוא אחר וידליק את הנרות שלא מדעתה בזה מסתבר שחכמים תיקנו שכל אחד ואחד ידליק בעצמו נרות שבת ולא סגי בזה שהודלק נר עבורו.

²⁸ עיין שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' נ"ו ס"ק א'. ועיין עוד בספר דרך אמונה תרומות פרק ד' הלכה א' ד"ה עושה [במוסגר עמוד 116] שהעיר על לשון המשנ"ב דל"ש שליחות על ברכה.

הבדוק בית חברו מחמץ מבלי שנשלח

יט. ומעתה נראה שאם אדם יבוא מעצמו לבדוק ולבער חמץ של חברו מבלי שהלה מינה אותו לשליח, לא יוכל לברך, דאיך יאמר וצונונו והוא אינו מצווה במצווה זו, ורק כאשר נתמנה לשליח וידו כיד בעל הבית אז נחשבת הבדיקה כמעשה מצווה.

כ. ונראה דה"ה והוא הטעם גם לעניין מצות מזווה, שאם אדם יקבע מזווה בביתו של חברו שלא מדעתו לא יוכל לברך, דאיך יאמר "וצונונו" והוא אינו מצווה במצווה זו שהרי מזווה חובת הדר^{טו}, וראה הערה^{טו}.

השוחט בהמת חברו שלא מדעתו

כא. אמנם אם אדם בא לשחוט בהמת חברו שלא מדעתו יכול הוא לברך על השחיטה, והטעם משום שהוא עצמו שייך במצווה זו שהיא מתרת לו את הבשר מאיסור אבר מן החי, ושייך לברך ולומר "וצונונו", וכן אדם שבא למול את בן חברו שלא מדעת האב מברך על המילה משום שגם הוא שייך במצות מילה זו, והואיל ואם האב לא מל מחוייבים כל ישראל למולו.

הטובל את כליו של חברו שלא מדעתו

כב. יש לעיין במי שטבל את כליו של חברו שלא מדעתו האם יכול לברך על הטבילה, או שמא כיון שלא נתמנה לשליח על כך לא יוכל לברך, ונראה שטבילת כלים דינא כשחיטה ויכול הטובל לברך אף שלא מדעת בעל הבית. וכן הוא בספר חוט שני הלכות טבילת כלים [עמוד נ"ח] וכתב שהיות ולדינא אפשר לטבול כלי של חברו ולכן יכול להטביל וגם לברך על הטבילה.

המזכה עירוב תבשילין לחברו שלא מדעתו

כג. עיין ביאור הלכה סי' תקכ"ז ס"ז ד"ה ומצוה שמבואר מדבריו שיכול גדול העיר לערב עירוב תבשילין בברכה עבור אדם אחר שלא עירב, אף שגדול העיר כבר עירב לעצמו [רק כתב שלמעשה לא יברך כיון שיתכן שאין אדם ששכח לערב], ולכאורה צ"ע למה יכול לברך והרי הוא עצמו אינו שייך במצווה זו, ואין זה דומה לשחיטה ומילה, שהרי העירוב תבשילין מתיר רק עבור מי שנעשה העירוב עבורו^{טז}.

וי"ל דמ"מ כיון שיסודו של עירוב תבשילין אינו מצות גברא שכל אחד מצווה לערב, אלא הוא סדר שתיקנו חכמים להתיר בישול מיו"ט לשבת [וכשם שערוב חצרות הוא סדר שתיקנו חכמים להתיר הוצאה מרשות לרשות, ועירוב תחומין הוא סדר שתיקנו חכמים לקבוע שבייתו במקום אחר], ובמצוה זו שתיקן יסודה אינו החיוב של האדם לעשותה, אלא המצוה היא עצם

עשיית ההיתר בסדר שתיקנו חכמים, שייך שפיר לומר שכל מי שעושה את הסדר הזה מברך אף אם הוא עושה אותו עבור אדם אחר, אבל לגבי מצוות שתיקן החיוב של האדם לעשותם כמזווה ובדיקת חמץ לא תיקנו חכמים את הברכה אלא כאשר האדם המצווה עושה אותה על ידי עצמו או על ידי שלוחו [וכאשר עושה על ידי שלוחו השליח מברך כיון שהוא עושה את המצוה בפועל], אבל כאשר אדם בא לעשות את המצווה עבור אחר שלא מדעתו, כגון לבדוק חמץ או לקבוע מזווה בזה נקטינן דאין לו לברך אף שגוף המעשה נחשב מעשה של מצוה, מדין ערבות, וכנ"ל.

שליח להדלקת נרות חנוכה מי מברך

כד. והנה לענין נר חנוכה כתב מהר"ח אור זרוע [הובא בהגהות מנהגים למהר"א טירנא ובב"ח סי' תרע"ו] שאדם המדליק נרות עבור אשה המבקשת ממנו להדליק עבורה, אינו מברך על ההדלקה אלא אם היא עומדת אצלו ויוצאת ידי הברכה מדין שומע כעונה, והעתיקו במשנ"ב סי' תרע"ה ס"ק ט' לדינא.

ולכאורה צ"ע דמאי שנא משאר מצוות שהשליח מברך ולא מצינו שיצטרך בעל הבית לעמוד לידו ולשמוע את הברכה, וכמ"ש הרמב"ם לענין קבעת מזווה על ידי שליח וכמ"ש הפוסקים לענין בדיקת חמץ על ידי שליח. ונראה דמהר"ח אור זרוע סובר דבמצוות נר חנוכה לא מהניא שליחות גרידא אלא בעל הבית עצמו צריך להיות המתעסק במצווה והוא המקיים את המצווה על ידי מעשה השליח, ולזה בעינן שיעמוד אצלו כשותף בעצם ההדלקה. וכיון שבכחאי גוונא אנו דנים את בעל הבית עצמו כעושה את המצווה, לכן בעינן שישמע את הברכה ויצא בה ידי חובה^{טז}.

^{טז} אך אם השליח יברך ובעל הבית לא ישמע את הברכה הרי זו ברכה לבטלה, כיון שבמצוה זו של נר חנוכה עיקר המצווה נחשבת כנעשית על ידי בעל הבית ולא על ידי השליח. [ולכאורה היה בעל הבית עצמו יכול לברך, אמנם אפשר שלענין ברכה לא מצינו שיברך אדם שאינו עושה שום מעשה בפועל, ולכן אמרו הפוסקים שהמדליק את הנר בפועל אומר את הברכה אבל עיקר המכוון בזה הוא להוציא את בעל הבית שהוא נחשב לעושה המצווה, וכעין זה ממש מצינו בגר"ז סי' תמ"ו שהתיק את דברי המג"א הסובר שהמצווה לגוי להוציא חמץ מביתו מקיים בזה עשה דתשבייתו, וכתב הגר"ז דמ"מ לא יברך על ביעור חמץ זה, והטעם משום שאין הישראל עושה את המצווה בפועל].

וע"ע במשנ"ב סי' רס"ג ס"ק ל' שהביא בשם הא"ר והפמ"ג בא"א ס"ק י"ד, שאם כמה בעלי בתים התאכסנו בחדר אחד בזמן היריד ונשותיהם מדליקות עליהם בביתם ומ"מ חייבים הם בהדלקת נר משום עונג שבת ושלא יכשלו בעץ ואבן, דישתתפו כולם בנר וידליק אחד מהם והם יעמדו אצלו וישמעו את הברכה ויצאו ידי חובת הברכה. ולכאורה צ"ב למה צריכים הם לשמוע את הברכה והרי די בזה שהם שותפים בנר והוא מדליק עבור כולם. וי"ל דהפמ"ג לשיטתו דהעתיק בהלכות חנוכה את דברי מהר"ח אור זרוע הנ"ל, וס"ל לפמ"ג דה"ה לענין נר שבת כיון שכולם מחוייבים בהדלקת הנר הזה, דהי מינייהו מפקת [כלשון הא"ר שם], מעתה על ידי שכולם ישתתפו בנר ועומדים אצל המדליק בשעת ההדלקה הרי כולם נחשבים כעושים את המצווה בפועל, וכאשר ישמעו את הברכה ויצאו ידי חובה הרי הם עושים את המצווה כתיקונה בברכה.

^{טז} שו"ר שכ"כ בכתבי קהילות יעקב החדשים מנחות סי' כ"ג דהקובע מזווה בבית אדם עבריין שלא קבע מזווה מבלי שנתנה על זה לשליח אינו מברך, וראיתו מהמשנ"ב הנ"ל סי' תל"ב שכתב שנעשה שלוחו גם על הברכה, וכ"כ בשו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' נ"ו [תניינא סי' נ"ח] ובשו"ת שבט הלוי ח"ב סי' קנ"ח אות ב'.
^{טז} והנה פשוט שאם נקבעה מזווה מעצמה כגון ע"י קוף או ע"י הרוח דאין מזווה זו כשרה וצריך להסירה ולקובעה מחדש. וכן נראה פשוט שמזווה שנקבעה על ידי גוי אינה כשרה.
^{טז} עיין בספר דרך אמונה שם שהקשה כן על דברי הבה"ל הנ"ל.